

УДК 636.4:338.439.

ШУСТ О.А., д-р екон. наук

*Білоцерківський національний аграрний університет***ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ М'ЯСНОГО СКОТАРСТВА**

Розглянуто сучасний стан інфраструктури ринку продукції м'ясного скотарства в Україні. Визначено проблеми розвитку інфраструктури ринку продукції м'ясного скотарства. Проведено аналіз виробничо-збутового ланцюга яловичини у господарствах населення. Досліджено умови функціонування ринку живої худоби. Розглянуто формування оптових ринків живої худоби на базі переробних підприємств. Доведено доцільність проведення сертифікації пунктів із забою тварин. Визначено пріоритетні напрями розвитку інфраструктури ринку продукції м'ясного скотарства.

Ключові слова: інфраструктура, м'ясне скотарство, ринок живої худоби, оптові ринки, сертифікація.

Постановка проблеми. Сучасний аграрний ринок характеризується нерозвиненістю ринкової інфраструктури, організації заготівель та збуту продукції, недосконалою системою контролю за якістю та безпечністю продуктів харчування [4]. Ринкова інфраструктура є недосконалою в плані її функціональності і, в першу чергу, це стосується ринку продукції м'ясного скотарства. Зважаючи на це, питання розвитку інфраструктури ринку продукції м'ясного скотарства є актуальним та потребує окреслення дієвих заходів щодо організації маркетингової мережі збуту яловичини й телятини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток ринку продукції м'ясного скотарства неможливий без елементів ринкової інфраструктури – ринків живої худоби, торгово-посередницьких структур, оптових ринків зі збуту продуктів забою тощо, тенденції розвитку і функціонування яких розглядають провідні учені – Дем'янчук В. В. [1], Денисенко М. П. [2], Кирилук Є. М. [3], Лупенко Ю. О. [4], Микитюк В. М. [5] та ін. Незважаючи на низку наукових досліджень з порушеного питання, функціонування інфраструктури ринку м'ясного скотарства залишається на низькому рівні, що вимагає обґрунтування нових підходів до розв'язання зазначеної проблеми.

Мета дослідження – аналіз сучасного стану інфраструктури ринку продукції м'ясного скотарства та визначення пріоритетних напрямів її розвитку.

Матеріали та методика дослідження. Для реалізації поставленого завдання у науковому дослідженні використовувались такі методи: діалектичний, абстрактно-логічний, порівняння, узагальнення, монографічний.

Результати дослідження та їх обговорення. У цілому світовий ринок яловичини та телятини виглядає достатньо стабільним. Так, за 2012–2014 рр. обсяги світового виробництва яловичини та телятини збільшилися на 1,044 млн т. (+1,8 %), загальне внутрішнє споживання – на 398 тис. т. (+0,7 %), експорт – на 1,343 млн т. (+17,2 %). Провідними експортерами яловичини та телятини у 2014 р. були Бразилія (2,03 млн т.), Індія (1,875 млн т.), Австралія (1,56 млн т.), а імпортерами – США (1,055 млн т.), Російська Федерація (1,02 млн т.), Японія (760 тис. т.) [1]. Що ж відбувається з ринком продукції м'ясного скотарства в Україні? Відповідь на це питання маємо неоднозначну. У 1990 р. частка яловичини й телятини у валовому виробництві м'яса (у забійній вазі) у всіх категоріях господарств становила 45,5 % (1985,4 тис. т.), у 2014 р. – 17,5 % (412,7 тис. т.). У структурі світового виробництва м'яса на Україну припадає не більше 1 % (2–2,4 млн. т.), у той час як питома вага Китаю, США та Бразилії складає по 80, 41 та 23 % відповідно. Майже половина валового виробництва м'яса в забійній вазі реалізується на внутрішньому ринку України у вигляді необроблених м'ясних напівфабрикатів, з них щонайменше 35–40 % припадає на подвірне виробництво господарствами населення, які повсюдно забивають тварин безпосередньо на території власного домогосподарства або на приватних міні-бойнях.

Утім, відповідно до Закону України від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» з 1 січня 2015 року продукти, отримані в результаті забою не на бойні, що має експлуатаційний дозвіл, можуть використовуватися виключно для власного споживання або реалізації на агропромисловому ринку кінцевому споживачу в межах 50 км від місця забою або в області, в якій він здійснений. Більше того, цілі туші або частини туш парнокопитних та інших копитних тварин можуть продаватися на агропродовольчих ринках за умови

підтвердження їхньої придатності за результатами випробувань акредитованої лабораторії, яка знаходиться на агропродовольчому ринку, державним інспектором, який знаходиться на цьому ж ринку [10]. На жаль, незважаючи на задекларовані норми Закону, суттєвих змін у секторі забою ВРХ так і не відбулося, оскільки на сьогодні спостерігається велика зацікавленість у нелегальному забої худоби в населення, яке, у свою чергу, є основним постачальником тварин на забій.

Як відомо, функціонування ринків живої худоби не є елементом новизни в інфраструктурі ринку м'ясного скотарства, але їх функціонування знаходиться поза межами дії законодавства. Вважаємо, що для торгівлі живою сільськогосподарською худобою та птицею мають бути розроблені окремі правила, в яких зазначено розміри ринку торгівлі живою худобою в цілому та його складових, наявність контролюючих органів, система документування процесу торгівлі тощо. Водночас, для розвитку ринків живої худоби необхідно, в першу чергу, законодавче забезпечення, яке знайшло б своє відображення у вигляді доповнень до Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» [9]. На нашу думку, основними причинами відсутності стимулів до розвитку ринків живої худоби є як переважання стихійних, тіньових каналів збуту, так і перенесення торгів безпосередньо в дрібнотоварні господарства. Нині сформувалася ситуація, за якої закупівельники худоби, які раніше працювали через ринок, налагодили контакти з постійними продавцями. Наслідком цього стало збільшення продажу худоби з подвір'я. В організації продажу худоби через ринок мають бути зацікавлені, насамперед, органи місцевої влади, що сприятиме формуванню регіонального бюджету, оскільки дев'ята частина ринкового збору надходить до нього. Вважаємо, що доцільно передбачити наступну законодавчу норму: якщо в радіусі 150 км є оптовий ринок худоби, торги слід здійснювати через ринок, де все належним чином контролюватиметься. Зазначимо, що у багатьох країнах світу є обмеження на розміщення оптових ринків радіусом 150–250 км, адже якщо оптові ринки будуть наближені до продавців худоби, то це збільшить ціну послуг, а чим менше ринків і більше на кожному конкретному ринку продавців і покупців – тим дешевші послуги. Доказом цього може слугувати досвід Польщі: для того щоб ринок у Броніше працював, всі ринки з Варшави було переведено до Броніше [8].

Заслужує на увагу практики та науки набутий досвід регулювання ринків живої худоби у провідних країнах світу. Так, регулювання ринків живої худоби у Франції, де щороку близько 1,5 млн тварин продаються на ринках, здійснює Національна федерація ринків худоби, створена в 1975 р. Мета Федерації – створити мережу сучасних ринків худоби, оснащених новітнім обладнанням, щоб гармонізувати законодавство з метою досягнення найкращого виконання трансакцій; поліпшити функціонування ринків; через мережу ринків живої худоби мати більше інформації про ринок, попит і пропозицію [5].

Із проблемою розвитку ринків живої худоби пов'язана проблема транспортування до місця торгів або до м'ясопереробних підприємств. Нині транспортування на забій здійснюються здебільшого пристосованими вантажними автомобілями чи переобладнаними для цих цілей причепами. Зважаючи на це, органам влади необхідно посилити контроль щодо виконання вимог Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил транспортування тварин», яка повною мірою має відповідати чинним законодавчим актам країн-членів ЄС щодо транспортування тварин.

Не має залишатися поза увагою й організація оптових ринків живої худоби на базі переробних підприємств, процес формування яких може виглядати наступним чином. Під ринок худоби і стоянки автомобілів доцільно відвести територію площею 5–6 га із розміщенням на ній забійних пунктів, сховищ для кормів, приміщень для проведення торгів і оформлення документів, ветеринарної служби, відділень банку. Загони для тварин слід розділити на кілька блоків за видами сільськогосподарських тварин. Усім цим вимогам відповідають потужності м'ясопереробних підприємств, які розташовані в містах. Процедура торгів може здійснюватися із використанням термінальної (ціна на основі особистих домовленостей чи за узгодженою процедурою, що визначено угодою між продавцем і адміністрацією ринку) та аукціонної (ціна встановлюється під час публічних торгів) форм торгівлі. Для торгівлі певним видом худоби варто встановити спеціальний день. Регулярно (щотижня) доцільно видавати спеціальний бюлетень, який висвітлює підсумки торгів, а також прогнози на найближчу перспективу. Покупці оглядають товар, погоджують ціну, і, коли рішення вже прийнято, автотранспорт з худобою під'їжджає до вагової, вже зважених тварин вантажать у тару (машина ставиться на естакаду). Розрахунок між покупцем і продавцем відбувається з рук в руки, ринок отримує ринковий збір – за кожен голову, а також за в'їзд автотранспорту.

Важливою складовою є інфраструктура ринку продукції м'ясного скотарства у вирішенні питань сертифікації боєнь, що вимагає нормативно-законодавчого регулювання, оскільки

ветеринарно-санітарні правила для боєнь, забійно-санітарних пунктів господарств і подвірного забою тварин не регламентовані механізмом сертифікації забійних пунктів. Процес сертифікації забійних пунктів має включати в себе наступні блоки: розміщення й обладнання забійного пункту; вимоги до приймання на забій сільськогосподарських тварин (приймання тварин на забій має здійснюватися лише за наявності відповідного дозволу від працівників державної ветеринарної служби та знаків ідентифікації тварини та паспорту на тварину); вимоги до продуктів забою (мають бути запроваджені гігієнічні норми щодо забою, розбирання та обстеження, включаючи обвалення, розрізання, замороження і зберігання) [3].

За торгівлі продукцією на оптових і роздрібних продовольчих ринках продавці мають дотримуватися вимог законодавства, зокрема Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції», Ветеринарно-санітарних правил для ринків, Правил продажу продовольчих товарів, затверджених наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України (МЗЕЗ України) від 28.12.94 № 237, Правил продажу непродовольчих товарів, затверджених наказом МЗЕЗторгу України від 27.05.96 № 294, Правил роботи дрібнороздрібною торговельною мережею, затверджених наказом МЗЕЗторгу України від 08.07.96 № 369, Правил торгівлі на ринках, затверджених спільним наказом Мінекономіки, МВС України, ДПА України, Держстандарту України від 26.02.2002 № 57/188/84/105, а також чинних правил користування засобами вимірювальної техніки у сфері торгівлі, громадського харчування та надання послуг, правил протипожежної безпеки, безпеки руху.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, проблеми розвитку інфраструктури ринку м'ясного скотарства пов'язані, перш за все, із законодавчим та фінансовим забезпеченням. Дефіцит бюджету та недотримання вимог нормативно-правових актів стримують розвиток інфраструктури аграрного ринку в цілому, у тому числі й у м'ясному скотарстві. Пріоритетними напрямками розвитку інфраструктури ринку м'ясного скотарства, на нашу думку, є: формування та розвиток ринків живої худоби; організація оптової торгівлі продуктами забою; розвиток мережі сертифікованих боєнь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дем'янчук В.В. Прогноз виробництва яловичини, свинини та м'яса птиці в світі та Україні у 2014 році / В.В. Дем'янчук // Теорія і практика ринків. – 2014. – № 1. – С. 166–175.
2. Денисенко М. П. Проблеми та перспективи розвитку м'ясного скотарства в Україні / М. П. Денисенко // Ефективна економіка. – 2012. – № 11 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
3. Кирилюк Є.М. Проблеми розвитку інфраструктури аграрного ринку / Є.М. Кирилюк // Агроінком. – 2008. – № 5–6. – С. 3–9.
4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.
5. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій: зб. тез наук. робіт міжн. наук.-практ. конференції (м. Одеса, 3–4 лютого 2012 р.) / В. М. Микитюк // «Економічні погляди: теорія і практика». – Одеса: у 2-х частинах. – О.: «Центр економічних досліджень та розвитку», 2012. – Ч.1. – С. 46–46.
6. Нечаев В. Регулирование агропродовольственного рынка – инструмент государственной политики / В. Нечаев, П. Михайлушкин // Экономика сельского хозяйства России. – 2011. – № 10. – С. 11–22.
7. Нуралиев С.У. Волгоградский оптовый продовольственный рынок как фактор стабилизации продовольственного снабжения региона / С.У. Нуралиев // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2006. – № 5. – С. 1–6.
8. Пічкур Т. Стан українського ринку м'яса і м'ясопродуктів // Т. Пічкур, Г. Бандуренко, Д. Засекін // Товари і ринки. – 2011. – № 2. – С. 46–53.
9. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25 червня 2009 року № 1561-VI [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року № 771/97-ВР [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Цимбалюк Ю. А. Розвиток інфраструктури аграрного ринку в Україні / Ю. А. Цимбалюк // Зб. наук. праць Уманського державного аграрного університету. – Умань, 2009. – Вип. 71. – Ч. 2: Економіка. – С. 19–24.
12. Шпикуляк О. Г. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку / О. Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 120–127.
13. Bhatia M. S. Infrastructure and growth in agriculture / M. S. Bhatia // Economic and Political Weekly. – 2009. – Vol. 34, No. 13 (Mar. 27–Apr. 2), p. 43–48.

REFERENCES

1. Dem'janchuk V. V. Prognoz vyrobnyctva jalovychyny, svynyny ta m'jasa ptyci v sviti ta Ukraïni u 2014 roci / V. V. Dem'janchuk // Teorija i praktyka rynkiv. – 2014. – № 1. – S. 166–175.
2. Denysenko M. P. Problemy ta perspektyvy rozvytku m'jasnogo skotarstva v Ukraïni / M. P. Denysenko // Efektyvna ekonomika. – 2012. – № 11 [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

3. Kyryljuk Je.M. Problemy rozvytku infrastruktury agrarnogo rynku / Je.M. Kyryljuk // Agroinkom. – 2008. – № 5–6. – S. 3–9.
4. Strategichni naprjamy rozvytku sil'skogo gospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku / za red. Ju. O. Lupenka, V. Ja. Mesel'-Veseljaka. – K.: NNC «IAE», 2012. – 182 s.
5. Vidrodzhennja galuzi skotarstva v umovah rynkovykh transformacij: zb. tez nauk. robit mizhn. nauk.-prakt. konferencii' (m. Odesa, 3–4 ljutogo 2012 r.) / V. M. Mykytjuk // «Ekonomiczni pogljady: teorija i praktyka». – Odesa: u 2-h chastynah. – O.: «Centr ekonomichnyh doslidzen' ta rozvytku», 2012. – Ch.I. – S. 46–46.
6. Nechaev V. Regulirovanie agroprodovol'stvennogo rynku – instrument gosudarstvennoj politiki / V. Nechaev, P. Mihajlushkin // Jekonomika sel'skogo hozjajstva Rossii. – 2011. – № 10. – S. 11–22.
7. Nuraliev S.U. Volgogradskij optovij prodovol'stvennyj rynek kak faktor stabilizacii prodovol'stvennogo snabzhenija regiona / S.U. Nuraliev // Jekonomika sel'skohozjajstvennyh i pererabatyvajushhh predpriyatij. – 2006. – № 5. – S. 1–6.
8. Pichkur T. Stan ukrai'ns'kogo rynku m'jasa i m'jasoproduktiv // T. Pichkur, G. Bandurenko, D. Zasjejin // Tovary i rnyky. – 2011. – № 2. – S. 46–53.
9. Pro optovi rynky sil'skogospodars'koi' produkcii': Zakon Ukrainy vid 25 chervnja 2009 roku № 1561-VI [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>
10. Pro osnovni pryncypy ta vymogy do bezpechnosti ta jakosti harchovyh produktiv: Zakon Ukrainy vid 23 grudnja 1997 roku № 771/97-VR [Elektron. resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua>
11. Cymbaljuk Ju. A. Rozvytok infrastruktury agrarnogo rynku v Ukraini / Ju. A. Cymbaljuk // Zb. nauk. prac' Umans'kogo derzhavnogo agrarnogo universytetu. – Uman', 2009. – Vyp. 71. – Ch. 2: Ekonomika. – S. 19–24.
12. Shpykuljak O. G. Problemy rozvytku ta reguljuvannja agrarnogo rynku / O.G. Shpykuljak // Ekonomika APK. – 2009. – № 7. – S. 120–127.
13. Bhatia M. S. Infrastructure and growth in agriculture / M. S. Bhatia // Economic and Political Weekly. – 2009. – Vol. 34, No. 13 (Mar. 27–Apr. 2), p. 43–48.

Проблемы и перспективы развития инфраструктуры рынка продукции мясного скотоводства

Е.А. Шуст

Рассмотрено современное состояние инфраструктуры рынка продукции мясного скотоводства в Украине. Определены проблемы развития инфраструктуры рынка продукции мясного скотоводства. Проведен анализ производственно-сбытовой цепи говядины в хозяйствах населения. Исследованы условия функционирования рынка живого скота. Рассмотрено формирование оптовых рынков живого скота на базе перерабатывающих предприятий. Доказана целесообразность проведения сертификации пунктов по забою животных. Определены приоритетные направления развития инфраструктуры рынка продукции мясного скотоводства.

Ключевые слова: инфраструктура, мясное скотоводство, рынок живого скота, оптовые рынки.

Problems and prospects of beef cattle products market infrastructure

Shust O.

Despite a number of scientific studies on the development beef cattle products market, beef cattle market infrastructure functioning in Ukraine remains low, which requires substantiation of new approaches to solving this problem.

The aim of our research was to study the current state of beef cattle production market infrastructure and to determine its development priorities.

To achieve the aim of our scientific research we used the following methods: dialectical, abstract and logical, comparative, monographic as well as that of synthesis.

The study has found that overall global market of beef and veal is sufficiently stable. Thus, global production of beef and veal increased by 1.044 m tons. (+ 1.8 %) in 2012–2014, the overall domestic consumption increased by 398 thousand. tons. (+ 0.7 %), export – to 1.343.000 tons (+ 17.2 %) within the same period. The leading exporters of lamb and beef in 2014 were Brazil (2,03 m t), India (1,875 m t), Australia (1,56 m t) and the leading importers were the USA (1,055 m t), Russian Federation (1,02 m t), Japan (760.000 t). [1]. Thus, what is the situation with the beef cattle products in Ukraine? The answer to this question is ambiguous. In 1990 beef and veal share in the total meat production (in slaughter weight) in all categories of farms amounted to 45.5 % (1,985,400 tons) in 2014 it was 17.5 % (412,700 tons).). The share of world meat production for Ukraine has no more than 1 % (2-2.4 m t), while the share for China, the US and Brazil is 80.41 and 23 % respectively. Almost half of the gross meat production in slaughter weight is sold on the Ukrainian domestic market as raw meat products, including at least 35–40 % of products from small farms where animals are slaughtered directly at the farm yards or on private mini slaughterhouses.

Therefore, it is extremely important nowadays to organize wholesale livestock markets on the basis of processing plants and the process of their formation can look like follows. It is advisable to take an area of 5-6 hectares for cattle market and parking, to place slaughter points, storage fodder facilities, rooms for tendering and paperwork, veterinary service and bank departments. The pens for animals should be divided into several groups according to the type of farm animals. The facilities of meat processing plants located in cities meet all these requirements. Tendering procedures can be carried out using a terminal (price based on private arrangements or on the agreed procedure defined by agreement between the seller and the administration of the market) and auction (the price is determined at public auction) forms of trade. To trade a certain type of livestock it is advisable to establish a particular day and to give regularly (weekly) special newsletter highlighting the results of bidding as well as forecasts for the nearest perspective. Buyers inspect the goods, negotiate the price, and, when the decision has been made, vehicles with cattle drives into the weighhouse where the weighted animals are loaded into containers (a vehicle is placed on the trestle). Payments between buyers and sellers is carried out directly, the market gets its market fee for every head, as well as for any vehicle entry.

Infrastructure of meat livestock products market is an important part in the matters of slaughterhouses certification, which requires legislative regulation, veterinary and sanitary rules for slaughterhouses, animals slaughtering in farms are not regulated with slaughter points certification mechanisms. The slaughter points certification process should include the following components: location and equipment of slaughter points; requirements for farm animals acceptance for slaughter of (acceptance of animals for slaughter must be carried out only if there is a permit from the State Veterinary Service, animal identification signs and animal passports); requirements for slaughter products (hygiene rules on slaughter are to be introduced on cutting and examination, including bonning, cutting, freezing and storage).

Thus, the problems of beef cattle market infrastructure development are primarily related to legal and financial support. Budget deficit and failure to comply with regulations hinder the development of agricultural market infrastructure in general, including beef cattle market.

Priority directions of beef cattle market infrastructure development, in our opinion, is the formation and development of livestock markets; organization of slaughter products wholesale; development of certified slaughterhouses network.

Keywords: infrastructure, beef cattle, live cattle market, wholesale markets.

Надійшла 09.10.2015 р.